

El Col·legi de Sant Ignasi de Pollença després de l'expulsió dels jesuïtes (1767-1775)

ALBERT CASSANYES ROIG

Universitat de les Illes Balears

Resum

L'expulsió dels jesuïtes de tots els territoris de Carles III el 1767 va suposar que els seus col·legis quedessin abandonats. Per aquest motiu, des de la Corona se'ls va voler donar un ús públic. A la vila mallorquina de Pollença s'ubicava el Col·legi de Sant Ignasi, que havia estat fundat el 1686. Un cop extingida la Companyia de Jesús, l'edifici va ser cedit a l'Ajuntament perquè s'hi erigís un hospital. D'altra banda, tots els seus béns es repartiren entre les parròquies més necessitades de l'illa, mentre que els llibres es dirigiren cap a Palma per donar lloc a la Biblioteca Pública. El present article pretén il·lustrar com va ser el procés de desintegració del col·legi jesuïta de Pollença i quin efecte va tenir la supressió de la Companyia de Jesús sobre l'edifici, els seus béns i els censos que rebia. Per aquest motiu, s'ha rescatat de l'arxiu l'expedient que es va conformar durant el desenvolupament d'aquesta acció i que descriu detalladament quin va ser el destí del Col·legi de Sant Ignasi i de tot el que hi havia en el seu interior després de l'expulsió dels jesuïtes.

Paraules clau: jesuïtes, Col·legi de Sant Ignasi, Pollença, expulsió, Mallorca.

Resumen

La expulsión de los jesuitas de todos los territorios gobernados por Carlos III en 1767 supuso que sus colegios quedaran abandonados. Por este motivo, desde la Corona se quiso darles un uso público. En la villa mallorquina de Pollença se hallaba el colegio de San Ignacio, que había sido fundado en 1686.

Tras la extinción de la Compañía de Jesús, el edificio fue cedido al Ayuntamiento para que se erigiera un hospital. Todos sus bienes, por otro lado, se repartieron entre las parroquias más necesitadas de la isla, mientras los libros se dirigían hacia Palma para dar lugar a la Biblioteca Pública. El presente artículo pretende ilustrar cómo fue el proceso de desintegración del colegio jesuita de Pollença y qué efecto tuvo la supresión de la Compañía de Jesús sobre el edificio, sus bienes y los censos que recibía. Por este motivo, se ha recuperado del archivo el expediente que se conformó durante este proceso, y que describe detalladamente cuál fue el destino del Colegio de San Ignacio y de todo lo que había en su interior tras la expulsión de los jesuitas.

Palabras clave: Jesuitas, Colegio de San Ignacio, Pollença, expulsión, Mallorca.

Abstract

The expulsion of the Jesuits in 1767 from all of the territories under Charles III's reign meant that their schools were left abandoned. Thus, the Crown wanted to put them to a public use. The College of St. Ignatius had been founded in 1686 in the Majorcan village of Pollença. Upon the extinction of the Society of Jesus, the building was ceded to the town council to be turned into a hospital. At the same time, all their possessions were distributed among the island's neediest parishes, while their books found their way to Palma in order to establish the Public Library. This article aims to illustrate the disintegration process of the Jesuit college of Pollença and what effect the suppression of the Society of Jesus had on its building, property and the census it received. For this purpose, the dossier created during the development of these events, which describes in detail the disposition of St. Ignatius College and all the possessions left after the expulsion of the Jesuits, has been recovered from the archive.

Keywords: Jesuits, College of Saint Ignatius, Pollença, expulsion, Majorca.

La supressió de la Companyia de Jesús a Pollença

Els pares jesuïtes tenien un col·legi a la vila de Pollença des del 19 de juny de 1686, arran de la fundació del centre pel pare jesuïta Hug de Be-

rard,¹ que cedí tots els seus béns per a la seva construcció i manteniment.² Inicialment, el col·legi es va ubicar en unes cases del carrer de l'Horta i a l'oratori de Sant Jordi, que va ser cedit pels jurats de la vila en una sessió del Consell Municipal el 21 de juliol de 1686,³ si bé els jesuïtes no s'hi instal·laren definitivament fins al 1688, després d'un llarg procés judicial contra els frares dominics.⁴ Poc després, el rector del col·legi, Llorenç Socias, va adquirir uns terrenys per bastir un nou edifici en una zona coneguda com «lo Padró», al puig del Calvari,⁵ i les obres s'iniciaren el 12 de març de 1696.⁶ La construcció del nou col·legi, dedicat a sant Ignasi, no acabà fins al 1764, any en què finalitzà la de-

1. Hug Núñez de Berard i Homs era fill de Pere Núñez (o Nuniç) de Berard i de Caterina Homs de Sant Joan, de qui heretà una gran fortuna que destinà a la fundació del Col·legi de Sant Ignasi. Ramon RABASSA ENSENYAT, *Història de Pollença. Síntesi*, Punt Gràfic Pollença, Pollença, 1996, p. 39.

2. Hug de Berard rebé del provincial Francisco Franco la facultat de poder renunciar a tots els seus béns en favor de qui desitgés. El 23 de desembre de 1651 donà els seus béns al Col·legi de Montis-ion de Ciutat, disposant que es fundés un col·legi a Mallorca: a Manacor, Sineu o a qualsevol altre lloc que es considerés adient. Aquest col·legi havia de ser posat sota l'advocació de sant Ignasi i havia de presentar les armes dels Sant Joan, Unis, Berard i Homs. Per a una descripció detallada de la donació del pare Hug de Berard i de tot el procés que la seguí, vegeu Mateu ROTGER, *Historia de Pollensa*. vol. II, Tipo-litografia de Amengual y Muntaner, Palma, 1904, pp. 282-285.

3. Segons la crònica de Bartomeu Martorell, aquesta resolució sorprengué tant els pollencins com els mallorquins en general. Ramon ROSSELLÓ I VAQUER i Pere SALAS VIVES, *El barroc a Pollença*, El Gall Editor, Pollença, 2001, p. 35.

4. ROTGER, *Historia de Pollensa*. pp. 285-291. Els jesuïtes acabarien tornant l'oratori als jurats el 1690. ROSSELLÓ I VAQUER i SALAS VIVES, *El barroc a Pollença*, p. 37. Per a una aproximació a les dificultats a l'hora d'establir-se a Pollença, vegeu Miquel FERRER FLÓREZ, «Historia de los colegios de la Compañía de Jesús en Baleares», *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 64 (2008), pp. 144-146.

5. L'adquisició degué ser relativament econòmica, a causa del terreny pedregós i poc productiu del Calvari. ROTGER, *Historia de Pollensa. Volumen II*, p. 293.

6. La primera pedra de l'església va ser posada el 21 d'abril de 1697. ROSSELLÓ I VAQUER i SALAS VIVES, *El barroc a Pollença*, p. 47.

coració interior de l'església,⁷ tot i que els jesuïtes s'hi havien instal·lat el 1703 i que, des del 1738, es considerava que les obres ja havien estat completades.⁸

Tres anys més tard, els jesuïtes varen ser expulsats de tots els regnes de Carles III, en virtut del Decret del 27 de febrer de 1767.⁹ Com no podia ser d'una altra manera, aquesta disposició també afectà l'illa de Mallorca¹⁰ i la vila de Pollença, on l'expulsió va ser viscuda «con gran sentimiento» dels pollencins.¹¹ El 3 d'abril de 1767, el regiment d'infanteria valona de Brabant,¹² comandat pel capità Joan Charderius, s'ubicà davant el col·legi, i el marquès de la Romana, juntament amb Joan Baptista Martorell, Antoni Suau, el batlle reial de la vila i altres personatges destacats,¹³ reuní els jesuïtes i els comunicà l'ordre d'expul-

7. ROTGER, *Historia de Pollensa*, pp. 293-296.

8. *Història de Pollença*, pp. 82-83.

9. *Colección General de las providencias hasta aquí tomadas por el Gobierno sobre el estrañamiento y ocupación de temporalidades de los regulares de la Compañía, que existían en los Dominios de S.M. de España, Indias, e Islas Filipinas, a consecuencia del Real Decreto de 27 de febrero, y Pragmática-Sanción de 2 de abril de este año*, Madrid, 1767, pp. 1-2. Aquest decret de Carles III s'ha d'emmarcar en una tendència ja iniciada per Portugal i França que culminaria amb la dissolució de la Companyia de Jesús pel papa Climent XIV. Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, *Misión en Roma. Floridablanca y la extinción de los jesuitas*, Universidad de Murcia, Múrcia, 2008, pp. 113-124.

10. *Bolletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 68 (2012), p. 186.

11. L'insigne prevere pollencí distingeix entre els qui estaven a favor de l'expulsió dels jesuïtes i els «adictos á la tradición», que intentaríen el restabliment de l'ordre. Rotger veu en aquesta divisió una primera separació social que vincula amb les lluites entre liberals i conservadors que protagonitzaran tota la història d'Espanya del segle XIX. Mateu ROTGER, *Historia de Pollensa*, vol. III, Tipo-litografía de Amengual y Muntaner, Palma, 1906, pp. 191-192.

12. A Palma, el Col·legi de Monti-sion va ser exclaustret pel regiment de la Llombardia, mentre que el de Sant Martí ho fou per una altra secció del regiment de Brabant. FERRER FLÓREZ, «Historia de los colegios», p. 150.

13. Segons Ferrer Flórez, els assistents a l'exclaustració del Col·legi de Sant Ignasi varen ser els juristes Joan Baptista Roca i Pere Fullana, aquest darrer en nom del notari Nicolau Roca. FERRER FLÓREZ, «Historia de los colegios», p. 150.

sió dictada per Carles III. Tot seguit, els pares varen ser tancats a la biblioteca del col·legi.¹⁴

D'aquesta manera, el Col·legi de Sant Ignasi de Pollença va ser clausurat i els seus religiosos foren traslladats, escortats per una companyia de dragons,¹⁵ a un predi anomenat la Torre, situat als afores de Palma, on també foren portats els jesuïtes procedents dels dos col·legis ciutadans. En aquesta finca, vigilada pel tinent coronel Josep d'Alòs, restaren incomunicats durant alguns dies.¹⁶ Finalment, el 3 de maig, la quarantena de jesuïtes mallorquins, juntament amb els pares procedents d'Eivissa, varen ser embarcats en direcció a Civitavecchia.¹⁷ La flota, que havia salpat del port de Salou amb mig miler d'ignasians de la província d'Aragó,¹⁸ estava integrada per tretze bucs mercants¹⁹ i era acompanyada per tres naus de l'Armada Reial; tot el conjunt estava comandat pel capità Antoni Barceló. L'endemà, 4 de maig, la flota marxà en direcció als Estats Pontificis, però el mal temps l'obligà a tornar a l'arxipèlag i resguardar-se al port de Fornells durant quatre dies. El 9 de maig, finalment, es va reprendre el viatge, i els jesuïtes arribaren a Civitavecchia el dia 13 del mateix mes.²⁰

14. ROTGER, *Historia de Pollensa*, vol. II, pp. 297-298.

15. FERRER FLÓREZ, «Historia de los colegios», p. 150.

16. Pere BLANCO I TRIAS, *El Colegio de Nuestra Señora de Montesión en Palma de Mallorca. Apuntes históricos*, Imprenta Mossén Alcover, Palma, 1948, p. 103.

17. FERRER FLÓREZ, «Historia de los colegios», p. 150.

18. Els jesuïtes de la província d'Aragó restaren en el noviciat de Tarragona abans de ser transportats a Salou per embarcar-se cap als Estats Pontificis. Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ i Francisco Javier MARTÍNEZ NARANJO, «La expulsión de los jesuitas de Cataluña», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, 20 (2009), pp. 124-125.

19. Els jesuïtes mallorquins i eivissencs varen ser embarcats en el xabec *La Purísima Concepción*. La nau havia estat adaptada per al viatge i equipada amb els matalassos portats des dels col·legis clausurats. Bernardo OBRADOR VIDAL, *450 años de historia del Colegio de Montesión en Palma de Mallorca. Apuntes cronológicos y documentación histórica*, vol. I, *Desde la fundación del Colegio de 1561 hasta la expulsión en 1767*, Asociación de Antiguos Alumnos del Colegio de Montesión, Madrid, 2011, pp. 581-583.

20. BLANCO TRIAS, *El Colegio*, pp. 104-105. Els jesuïtes no pogueren desembarcar a causa de la negativa de Climent XIII a permetre-ho. Finalment, varen ser conduïts

El destí del Col·legi de Sant Ignasi

Una de les primeres preocupacions de Carles III després de l'expulsió dels jesuïtes de tots els territoris de la Corona va ser decidir en què utilitzar els nombrosos edificis i béns que els pares de la Companyia de Jesús hagueren de deixar. Les diferents regions del regne disposaven d'un comissari encarregat de l'ocupació de la temporalitat dels jesuïtes, que fou el principal responsable de la gestió dels béns de l'extinta companyia. En el cas de Mallorca, el comissari fou el marquès d'Alòs i capità general de l'illa, Antoni d'Alòs i de Rius Ferrer i Falguera.²¹

Des del primer moment, observant la Reial Pragmàtica del 2 d'abril de 1767, el monarca disposà que es fessin arribar a la seva cort, concretament al fiscal, José Moñino,²² les propostes relatives a l'ús públic²³ dels edificis i dels béns que havien estat dels jesuïtes. Aquests suggeriments havien de ser remesos pel mateix comissari encarregat de l'ocupació de la temporalitat dels jesuïtes, però tenint en compte l'opinió dels ajuntaments de les viles afectades, dels diputats, dels síndics perso-

a Còrsega el 25 d'agost. GIMÉNEZ LÓPEZ i MARTÍNEZ NARANJO, «La expulsión de los jesuitas», pp. 130-133.

21. Antoni d'Alòs i de Rius va néixer a Moià el 1693. Participà a la Guerra de Successió, en el cos de dragons de Vallejo, i ascendí a capità de dragones el 1714. Combatí en nombroses campanyes, com les guerres de Sicília o la conquesta de Nàpols per part de Carles III. El 1764 fou nomenat capità general de Mallorca. Va morir a Barcelona el 1780.

22. El futur comte de Floridablanca. Santos Manuel CORONAS GONZÁLEZ, «José Moñino, fiscal del Consejo de Castilla (1766-1772)», a J. Menéndez Peláez, coord., *José Moñino y Redondo, Conde de Floridablanca (1728-1808). Estudios en el bicentenario de su muerte*, Fundación Foro Jovellanos del Principado de Asturias, Oviedo, 2009, pp. 217-296.

23. Carles III preveia que es donés un ús públic als col·legis i esglésies jesuïtes. La resta de béns immobles serien venuts. Carlos Alberto MARTÍNEZ TORNERO, *Carlos III y los bienes de los jesuitas: la gestión de las temporalidades por la monarquía borbónica (1767-1815)*, Publicaciones de la Universidad de Alicante, Alacant, 2010, p. 103.

ners i d'altres persones, laïques o religioses, que es consideressin adients. D'altra banda, tant el bisbe com altres clergues diocesans havien rebut també la mateixa petició d'enviar propostes referents a l'ús dels edificis desocupats. En el cas referent a l'antic Col·legi de Sant Ignasi, arribaren a la cort de Madrid tres propostes: la del comissionat encarregat de l'ocupació de la temporalitat dels jesuïtes, la del bisbe de Mallorca i la de l'Ajuntament de Pollença. El fiscal José Moñino fou l'encarregat d'elegir la proposició que li semblà més convenient, proposta que presentà al Consell Reial mitjançant una carta del dia 11 de febrer de 1769. Aquest òrgan acceptà la resposta del fiscal Moñino i el 16 d'abril l'elevà al monarca, que, finalment, la ratificà el 30 del mateix mes i any.²⁴

El 22 d'agost de 1769, Carles III signà l'ordre²⁵ disposant que l'edifici del Col·legi de Sant Ignasi fos convertit en hospital «para los vecinos de ella [la vila de Pollença], y de la tropa que transitaré». L'església de l'edifici havia d'esdevenir l'oratori particular i privat del nou hospital, per la qual cosa s'ordenà que fos clausurada la porta que comunicava amb l'exterior, de manera que sols tingués un únic accés des de l'interior. Malgrat aquest nou caràcter privat, totes les deixes pies fetes a l'església dels jesuïtes s'havien de mantenir, essent celebrades pel capellà o rector de l'hospital;²⁶ sols quedaven suprimides les celebracions de la festa de la confirmació de la Companyia de Jesús o de qualsevol altra de finalitat similar.²⁷ Fos com fos, la capella s'havia d'abastir a partir de tots els béns i vasos sagrats que hi hagués al seu interior; tot el

24. Arxiu Històric de la Universitat de les Illes Balears (AHUIB), Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino del edificio e Iglesia de Colegio de San Ignacio de la villa de Pollensa y cumplimiento de las mandas fundadas en él*, ff. 2-3.

25. El mateix dia s'emeté l'ordre referent al Col·legi de Montisíon de Palma. AHUIB, Jesuïtes, llibre 75, f. 2v.

26. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 3.

27. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 5v-6. Si la celebració de commemoració de la Companyia de Jesús havia estat fundada per un particular, es manà que fos substituïda per una celebració ordinària diocesana.

que sobrés, una vegada proveïda, havia de ser repartit entre les parròquies pobres de Mallorca, de mutu acord entre el comissionat i el bisbe de la diòcesi.²⁸ D'altra banda, tots els altres objectes del Col·legi de Sant Ignasi, els que no formaven part de l'església, havien de ser posats a part i conservats fins que el Consell Reial decidís què fer-ne.²⁹

En virtut de la Cèdula del 14 d'agost de 1768, totes les congregacions existents als col·legis jesuïtes foren extingides. La disposició reial, però, ordenava que s'informés el fiscal José Moñino de qualsevol possible congregació que pogués haver-hi al Col·legi de Sant Ignasi, per si se'n considerava útil el manteniment.³⁰ Així mateix, s'havien de conservar també els diferents patronats que pogués haver-hi, salvant tots els honors i prebendes corresponents, però sense el perjudici del patronat eminent del monarca. A tal efecte, es disposà la col·locació de l'escut d'armes reial sobre les portes principals i en qualsevol altre lloc que es considerés convenient.³¹

Una qüestió a la qual es concedí molta importància fou la necessitat que tot el procediment estigués adequadament documentat. Per exemple, s'havien de conservar els rebuts de tots els béns i objectes de l'església jesuïta que fossin entregats a altres parròquies.³² Així mateix, s'havia d'entregar una còpia de les disposicions reials i de totes les diligències que es duguessin a terme en l'ocupació dels béns dels jesuïtes per a l'arxiu de la diòcesi mallorquina. Les diligències també havien de ser copiades i trameses a la cort de Madrid, concretament al fiscal José Moñino, que era l'encarregat d'informar el Consell Reial del desenvolupament de l'ocupació dels béns temporals dels jesuïtes.³³

28. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 3r-v.

29. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 4v.

30. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 4v-5.

31. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 5r-v.

32. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 4.

33. El Consell Reial havia de resoldre qualsevol incidència que es donés en l'aplicació de les ordres i disposicions reials. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 4.

Els originals dels documents, finalment, s'havien de conservar a l'Ajuntament de Pollença, si bé qualsevol interessat podia sol·licitar-ne una còpia.³⁴

El marquès d'Alòs, comissionat per a l'ocupació dels béns temporals dels jesuïtes de Mallorca, donà compliment a la cèdula reial el 5 de maig de 1770 mitjançant una resolució en què s'indicaven les mesures a prendre. Així doncs, ordenà al seu assessor, el doctor en ambdós drets Antoni Bisquerra, que elaborés una llista amb totes les deixes pies, memòries i altres sufragis que s'havien de celebrar a l'església de Sant Ignasi de Pollença,³⁵ indicant-hi la quantitat establerta pel fundador corresponent. També va iniciar els contactes amb els bisbe de Mallorca per procedir a repartir els béns de l'església entre els que es quedarien per al culte a la capella del nou hospital i els que es distribuïrien arreu de les parròquies més pobres de l'illa. A més, s'enviaren notificacions al batlle, els regidors, els diputats i el síndic personer de Pollença amb l'objectiu que elegissin una o més persones que rebrien, en nom de la vila, l'edifici del Col·legi de Sant Ignasi amb tots els béns i els vasos sagrats que se li havien destinat, el dia i per mà de la persona designada pel marquès d'Alòs.³⁶

Com no podia ser d'una altra manera, l'escrivà actuari de la comissió responsable de l'ocupació dels béns temporals dels jesuïtes de Pollença, Pere Fullana, havia de redactar totes les actes i diligències que fossin necessàries, especialment per a l'entrega de l'edifici del col·legi i dels béns i els vasos sagrats, i n'havia d'estendre tres còpies: una per al Consell Reial (mitjançant José Moñino), una altra per a l'arxiu de la diòcesi de Mallorca i una de tercera per a la pròpia comissió. Els originals, per la seva banda, havien de ser entregats al secretari de l'Ajuntament de Pollença, que els havia de custodiar a l'arxiu municipal. A més,

34. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 6v.

35. El marquès d'Alòs es reservava la potestat de nomenar un capellà interí que celebrés les misses i els sufragis. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 9.

36. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7.

l'escrivà de la comissió havia d'emetre totes aquelles còpies que li fossin sol·licitades pels diferents interessats.³⁷

El nou hospital de Pollença

El 10 de juliol de 1770, l'escrivà Pere Fullana envià una carta al batlle, els regidors, els diputats i el síndic personer de Pollença informant-los de la resolució de Carles III referent a l'ús que s'havia de donar a l'edifici de l'extint Col·legi de Sant Ignasi i de les ordres disposades pel marquès d'Alòs.³⁸ La carta va ser rebuda i guardada a l'arxiu, tal com informà el secretari de l'Ajuntament de Pollença, Pere Antoni Costa.³⁹

Però les disposicions del virrei no es varen arribar a complir i no es nomenaren els diputats encarregats de rebre l'edifici del Col·legi de Sant Ignasi amb tots els béns destinats al culte a la capella. El motiu d'aquesta desobediència fou que l'Ajuntament de Pollença no tenia recursos suficients per fundar i mantenir un hospital.⁴⁰ Per tant, el rei optà per entregar l'edifici a l'orde dels caputxins,⁴¹ en compliment de la Reial Cèdula del 25 de febrer de 1771;⁴² els frares ocuparen l'edifici el

37. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*.

38. *Ibidem*.

39. *Ibidem*.

40. ROTGER, *Historia de Pollensa*, vol. II.

41. La Reial Ordre del 8 de febrer de 1771 disposà que fossin ensorrats els convents dels trinitaris de Santa Catarina, dels agustins d'Ítria i dels caputxins, tots ells extramurs de Palma, en considerar-los una amenaça per a la defensa. Els trinitaris i els agustins foren traslladats als seus convents de l'interior de Palma, mentre que els caputxins, que no disposaven de cap altre convent, foren enviats a l'extint Col·legi de Sant Ignasi. Álvaro CAMPANER Y FUERTES, *Cronicón Mayoricense*, Sa Nostra, Palma, 2007, p. 566.

42. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 151-v. Malgrat tot, l'Ajuntament de Pollença presentà un recurs al rei en contra d'aquesta decisió. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 87.

mes de setembre del mateix any.⁴³ El marquès d'Alòs reconegué la impossibilitat de dur a terme l'erecció de l'hospital previst a Pollença, però ordenà que es donés presta obediència a totes les altres disposicions previstes i que fos possible aplicar.⁴⁴

Cal indicar, en aquest punt, que sí que s'havia observat l'ordre de col·locar damunt totes les portes principals l'escut d'armes del monarca. De fet, els blasons havien estat posats amb anterioritat a l'arribada de la Reial Cèdula del 22 d'agost de 1769, ja que donaven compliment a la Reial Ordre del Consell Reial del 24 de juliol de 1768.⁴⁵ Concretament, dos escuts d'armes de Carles III varen ser col·locats sobre els portals de l'església i de la porteria de Sant Ignasi el dia 26 d'octubre de 1768, suprimint, al seu torn, l'escut dels jesuïtes que hi havia en el primer lloc. L'endemà se substituï el blasó dels jesuïtes per les armes reials que hi havia al portal major de la possessió de Son Brull, que havia estat cedida a la Companyia de Jesús.⁴⁶ Finalment, el 9 de desembre es posà l'escut d'armes de Carles III, fabricat per l'escultor Miquel Thomàs i transportat des de Palma, a la Casa de la Jurisdicció de la cavalleria de la Torre,⁴⁷ a Manacor.⁴⁸

Sigui com sigui, la presència dels frares caputxins a Pollença va ser efímera, i el 1773 l'edifici del Col·legi de Sant Ignasi tornava a estar desocupat. Per aquest motiu, el Consell Reial, a proposta del fiscal, insistí al marquès d'Alòs perquè erigís l'hospital previst inicialment.⁴⁹

43. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116 [1777. *San Ignacio de Pollensa*], s.f. Segons Rotger, ho varen fer de mala gana. ROTGER, *Historia de Pollensa*, vol. II, p. 299.

44. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 16.

45. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 17v.

46. La residència jesuïta de Son Brull fou beneïda el 7 de gener de 1747. RABASSA ENSENYAT, *Història de Pollença*, p. 83.

47. Aquesta cavalleria havia arribat als jesuïtes arran de la deixa d'Hug de Berard. Arxiu del Regne de Mallorca (ARM), Clergat, ms. 459, *Índice de los papeles de pertenencias del Colegio de San Ignacio de la villa de Pollenza de la isla de Mallorca*, vol. II, ff. 1-60v.

48. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 361-v.

49. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 891-v.

Aquest obeí i sol·licità a l'Ajuntament de Pollença que nomenés una persona que s'encarregués de tractar la qüestió amb el bisbe, aleshores Juan Díaz de la Guerra, i amb ell mateix.⁵⁰ El comissionat elegit va ser Miquel Cànaves i Fiol.

Una de les primeres tasques que es va dur a terme va ser la revisió de l'estat general de l'edifici. Així, s'indicà que les parets i les teulades de les habitacions que donaven al carrer amenaçaven ruïna, fet pel qual era necessari preveure una certa quantitat econòmica per a la seva reparació. També calia obtenir recursos per poder mantenir l'hospital, per la qual cosa es va considerar adient recórrer al lloguer de determinades estances de l'edifici. Així doncs, per exemple, es va pretendre tancar el celler i l'aljub de l'oli, així com les estances dels criats i dels missatges, el paller i les cavalleries, que serien llogats. D'altra banda, l'Ajuntament també havia de revisar si era possible donar accés a algunes cambres directament des del carrer, de manera que també es podrien arrendar.⁵¹

El 12 de gener de 1774, els picapedrers Martí Totxo i Rafel Llompart i els fusters Josep Salas i Pere Cànaves es presentaren davant el secretari de l'Ajuntament, Pere Antoni Costa, en qualitat de pèrits encarregats de valorar l'estat de l'edifici del Col·legi de Sant Ignasi. Reconeueren que els murs i les teulades de l'edifici estaven en mal estat, però asseguraren que no amenaçaven ruïna immediata. Tot i això, recomanaven reparar de manera més o menys urgent la teulada per evitar que el mal anés a més i afectés les habitacions. Per tant, preveien la necessitat d'adquirir sis mil teules per reconstruir el sòtil, el que suposava 60 lliures, a raó d'una lliura per cada cent teules. Així mateix, sumant-hi altres materials i el jornal dels treballadors, el cost total de la reparació de la teulada seria de 292 lliures i 10 sous.⁵² D'altra banda, també consideraren que el lloguer de les cavalleries, del paller i de les habitacions dels criats no era factible:

50. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 92.

51. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 93-94.

52. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 95r-v.

[...] porque por su situación que es una subida de un montecillo [...] con dificultad puede subir qualquier cavallería [...], y por ser todo peña el lugar por donde han de entrar, y es más alto el suelo de dichas casas, que la cuesta, es preciso que entren á dichas casas por escaleras, y por consiguiente, no pueden entrar en ellas cavallerías ni otros animales que acostumbra tener los moradores.⁵³

Per tant, pensaven que ningú llogaria aquelles habitacions. A més, un altre motiu de pes era que no podien ser tancades sense privar l'hospital de l'accés a l'aigua. Finalment, una de les cambres que es pretenia llogar es trobava damunt la latrina del futur hospital, de manera que era un lloc molt humit i que s'havia enfonsat ja diverses vegades, per la qual cosa no era segura. En canvi, sí que es podrien llogar el celler i l'aljub demanant-ne un pagament de 15 lliures anuals. Finalment, els pèrits s'oferien a convertir en habitació un lloc a cobert que s'havia construït per aïllar l'església del fred del nord. El cost total d'aquesta obra era de 305 lliures.⁵⁴

Una altra de les fonts d'ingressos per al manteniment de l'hospital eren les possibles almoines per a pobres que pogués administrar l'Ajuntament de Pollença. Així doncs, s'ordenà que s'investiguessin quines almoines s'havien fundat, quina era la seva quantitat i quant de temps feia que no es pagaven.⁵⁵ Es trobaren nombroses almoines i de diverses quanties: la fundada pel canonge Gabriel Fàbregues (131 lliures i 8 diners), la del canonge Joan Borràs (15 lliures i 10 sous), la de Joan Jeroni Cànaves (10 lliures), la de Pere Cerdà (55 lliures, 10 sous i 2 diners),⁵⁶ la del batlliu de Mallorca Ramon de Verí (24 lliures) i la de Jaume Mas

53. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 95v.

54. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 95-96.

55. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 93-94.

56. Les fundacions de Joan Jeroni Cànaves i de Pere Cerdà tenien com a objectiu dotar les donzelles de les seves parenteles. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 97v-98.

(12 lliures).⁵⁷ En total, l'Ajuntament de Pollença administrava 248 lliures i 10 diners destinats als pobres.

Sigui com sigui, l'Ajuntament de Pollença va considerar que no era possible fundar l'hospital exigit amb els escassos recursos de què disposava. El dia 1 de maig de 1774 se celebrà una sessió, que comptà amb l'assistència del batlle reial, Miquel Costa Esteve, que la presidia; dels regidors Joan Bennàsser, Miquel Reus, Esteve Gornals i Joan Cifre; dels diputats Martí Torrandell i Guillem Cànaves, i del síndic personer Joan Cerdà. Els membres de l'Ajuntament reconeixien els problemes que hi havia a la vila de Pollença respecte als pobres, començant per la mancança d'un rector a la parròquia, ja que només hi havia un viceprior.⁵⁸ D'altra banda, admetien l'existència d'un hospital «sin saber de dónde toma la denominación», una casa destinada a cobrar els delmes, els censos i altres productes de la parròquia, però que no revertien en benefici dels pobres perquè es repartien poques almoines i només durant la Quaresma. Aquesta falta d'infraestructures i d'ajudes havia obligat molts pobres a dirigir-se cap a Palma per trobar auxili en els seus hospitals, però la capital distava set llegües de Pollença i eren molts els qui morien malalts durant el camí. Per tant, l'Ajuntament de Pollença era conscient de la necessitat de fundar l'hospital, però no podia fer-ho per manca de recursos, ja que «no tiene fondo alguno, y paga las cargas anuales que importan dos mil ochocientos corenta quatro libras, ocho sueldos, y dos dineros». A més d'aquesta manca de recursos, l'edifici del desaparegut Col·legi de Sant Ignasi tam-

57. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 97-98v. La fundació de Jaume Mas tenia com a objectiu dotar les donzelles pobres.

58. Després del repartiment, el terme de Pollença correspongué a l'orde del Temple. El 1240, el bisbe Ramon de Torrella cedí la parròquia pollencina al mateix orde. Quan el 1311 els templaris foren suprimits, els seus béns passaren als hospitalers de Sant Joan de Jerusalem, després orde de Malta, i la parròquia fou elevada a priorat el 1314. El titular de la parròquia de Pollença era el prior de l'orde de Malta a Mallorca, que residia, des del segle XVI, a Palma, de manera que enviava un viceprior que exercís les seves funcions a la parròquia pollencina. ROTGER, *Historia de Pollensa*, vol. II, pp. 6-9.

poc no era adequat, perquè presentava una teulada en ruïnes i la seva reparació suposaria 292 lliures i 10 sous, despesa que l'Ajuntament no podia costejar. Per tant, demanaren al bisbe que destinés els recursos de l'extinta Companyia de Jesús que considerés adients per erigir l'hospital.⁵⁹

El 22 d'agost de 1775, el Consell Reial ordenà el compliment de l'ordre reial de fundar un hospital a l'edifici del Col·legi de Sant Ignasi de Pollença, per la qual cosa es requerí que fos entregat a l'Ajuntament de la vila.⁶⁰ La persona encarregada de seguir tot el procés fou l'escrivà Pere Fullana, que el 9 d'octubre es traslladà a Pollença per procedir a fer efectiva la cessió de l'immoble. L'endemà mateix, el 10 d'octubre, Pere Fullana anà a la casa del batlle reial de Pollença, Miquel Costa i Esteve, per lliurar-li les ordres del marquès d'Alòs i del bisbe referents al compliment de la disposició del Consell Reial, però no el trobà, perquè el batlle reial se n'havia anat al predi de Can Guilló. Pere Fullana manà que el cridessin, i aquell arribà cap a les quatre de l'horabaixa. L'escrivà li donà les cartes i li demanà que reunís l'Ajuntament, els comunicés les ordres i que fixessin dia i hora per procedir a l'entrega de l'edifici.⁶¹

La data fixada acordada va ser l'endemà, 11 d'octubre, a les tres de la tarda. Es presentaren tots els membres de l'Ajuntament: el batlle reial Miquel Costa i Esteve; els regidors Joan Bennàsser «Sion», Miquel Reus, Esteve Gornals i Joan Cifre; els diputats Guillem Cànaves i Miquel Joan Cerdà «Llobera», i el síndic personer Mateu Vila «del Pujol». Després de llegir les ordres i les disposicions rebudes, Pere Fullana entregà la clau de la porteria del Col·legi de Sant Ignasi a Miquel Costa i Esteve, que tancà i obrí la porta per, simbòlicament, esdevenir el legítim propietari de l'edifici. Tot seguit, la comitiva accedí al col·legi i entrà a l'església a través de la porta interior. Pere Fullana lliurà la

59. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 100r-v.

60. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Autos de entrega del Colegio de San Ignacio de Pollensa*, ff. 1-2.

61. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Autos de entrega*, ff. 6-7.

clau del portal exterior al batlle reial, que l'obrí i el tancà per prendre'n possessió.⁶²

Immediatament després, es va procedir a entregar tots els béns que quedaren a l'església del Col·legi de Sant Ignasi per al seu ornament i ús. A més dels béns del temple, també es lliuraren els mobles d'altres estances, com els de la capella interior del col·legi, els de l'arxiu, els del refectori o els d'altres cambres.⁶³

Pintures, llibres i papers

Pel que fa a les pintures, només es té notícia d'un quadre de la Puríssima Concepció que va ser portat per l'assessor Antoni Bisquerra a Palma i emmagatzemat en una estança a l'aula capitular del Col·legi de Montis-ion de la capital,⁶⁴ situada davant la biblioteca, juntament amb altres quadres i pintures.⁶⁵ Malgrat tot, el 5 de desembre de 1769, el rector de la Universitat Lul·liana i Literària de Mallorca. Tots els altres béns i mobles trobats en el Col·legi de Sant Ignasi i que no pertanyien ni a l'església ni a la sagristia varen ser venuts en subhasta pública.⁶⁶

Una qüestió que va preocupar els responsables de l'ocupació dels béns temporals de la Companyia de Jesús a Pollença va ser la dels llibres: efectivament, el Col·legi de Sant Ignasi tenia una biblioteca. El 23 de novembre de 1770, a petició tant de l'Ajuntament de Palma com de la Universitat Lul·liana, el monarca decidí usar els llibres de les biblioteques dels tres col·legis jesuïtes mallorquins per constituir una biblioteca pública, que s'ubicaria a les dependències del Col·legi de Montis-ion.

62. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Autos de entrega*, ff. 7-9v. Pere Fullana advertí que la porta exterior de l'església sempre havia d'estar tancada, ja que el rei havia dictaminat que fos l'oratori privat de l'hospital. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Autos de entrega*, f. 9.

63. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Autos de entrega*, ff. 10-12.

64. CASSANYES ROIG, «El col·legi de Montis-ion», p. 192.

65. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Autos de entrega*, f. 34.

66. *Ibidem*.

S'excloïen d'aquesta concessió els llibres que anessin contra l'Estat o les regalies del rei, els referents a l'organització interna de la Companyia de Jesús, i els que tractessin sobre afers particulars.⁶⁷ El 26 de novembre de 1771, Pere Fullana, va certificar que tots els llibres de la biblioteca del col·legi jesuïta de Pollença havien estat traslladats a Palma i col·locats en una habitació «junto a la librería de Don Joseph Bassa».⁶⁸

La disposició reial va ser impugnada pel vicari general Joan Despuig, qui va argumentar que els llibres de la biblioteca del Col·legi de Sant Ignasi de Pollença pertanyien al bisbat, segons una ordre del 2 de maig de 1770, que establia que les biblioteques dels col·legis de Palma serien cedides a la Universitat Lulliana, mentre que els llibres dels col·legis de la Part Forana correspondrien al bisbat. Malgrat tot, Joan Despuig estigué disposat a cedir els llibres del Col·legi de Sant Ignasi, a canvi, però, que s'entregués a la diòcesi una còpia de tots els llibres duplicats que hi hagués en qualsevol biblioteca.⁶⁹ Aquesta proposta va ser aprovada el 27 d'agost de 1772, i els duplicats varen ser lliurats al bisbat el 21 de juny de 1774.

Els béns eclesiàstics: ornaments i vasos sagrats

El repartiment dels ornaments i dels vasos sagrats de la capella de Sant Ignasi entre les diferents parròquies pobres de Mallorca.⁷⁰ El 23 de no-

67. María José MASSOT RAMIS D'AYREFLOR, «Aproximació a l'Arxiu i la Biblioteca dels tres col·legis dels Pares Jesuïtes de Mallorca en el temps de la incautació de les temporalitats. 1767», a *Homenatge a Antoni Mut Calafell, arxiver*, Govern de les Illes Balears, Palma, 1993, p. 142. El 20 de juny de 1772, Carles III disposà que fossin cremades públicament totes les edicions del llibre de Simon-Nicolas-Henri Linguet titulat *Historia Imparcial de los Jesuitas*, escrit en francès i publicat en dos volums a Madrid el 1768. *Novísima Recopilación*, VIII, XVIII, 6.

68. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 34.

69. MASSOT RAMIS D'AYREFLOR, «Aproximació a l'Arxiu», pp. 142-143.

70. Mateu Rotger indica que es formaren «caprichosos lotes para ser entregados á la venta». Una mica més avall considera que es va tractar d'«una expoliació tan iniqua». ROTGER, *Historia de Pollensa*, vol. III, p. 192.

vembre, el marquès d'Alòs autoritzà la distribució dels béns de plata suggerida pel prelat,⁷¹ tot i que el repartiment definitiu no es va iniciar fins al mes de febrer de 1772.⁷² Hi hagué alguns objectes, com una copa «con media naranja» o «medias naranjas sueltas», que el bisbe no va voler distribuir, sinó que els deixà en reserva i demanà que es cedissin a les parròquies que els sol·licitessin.⁷³ possiblement quedaren a Pollença, que és la parròquia que hi apareix immediatament abans.

Pel que fa a la resta d'ornaments (teles d'or, seda o llana, corporals, albes, amits, missals, etc.), el bisbe ja havia indicat la impossibilitat de distribuir-los perquè en desconeixia l'estat i la seva qualitat. Per aquest motiu, dedicà sis matins a classificar els béns a repartir segons el seu valor i conservació, tasca que finalitzà el 5 de desembre de 1771. Sembla que el marquès d'Alòs tenia pressa per realitzar la distribució, ja que volia que estigués feta abans de l'enviament del correu, però el bisbe li indicà que aquest termini era impossible, perquè havia de passar a net totes les notes apuntades durant la classificació dels béns, elaborar una llista dels objectes que es podien repartir i establir una relació de les necessitats de les cinquanta esglésies que en podrien ser beneficiàries; per tot plegat, el bisbe requeria «tiempo, quietud y retiro». Malgrat això, Garrido de la Vega assegurava que el repartiment ja estaria fet quan s'hagués d'enviar el correu següent,⁷⁴ proposta que fou acceptada pel virrei el 12 del mateix mes, i donà lloc, d'aquesta manera, a l'inici del repartiment.⁷⁵ La parròquia de Pollença va ser la més beneficiada del repartiment dels béns de l'extint Col·legi de Sant Ignasi.⁷⁶

A més d'abastir la parròquia de Pollença, alguns béns del Col·legi de Sant Ignasi varen ser destinats a esglésies parroquials de Ciutat.⁷⁷ Altres

71. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 19r-v.

72. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 43r-v.

73. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 21r-v.

74. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 41-42.

75. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 43r-v.

76. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 47v-50.

77. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 44-53.

objectes i béns també se cediren a parròquies de la Part Forana, concretament a Artà, Campanet, Costitx, Establiments, Manacor, Montuïri, Muro, Petra, Sant Joan, Sant Llorenç des Cardassar, Santa Eugènia, Santanyí, Son Servera i Valldemossa. Altres esglésies i oratoris no parroquials també foren beneficiaris dels béns de l'extint Col·legi de Sant Ignasi, com l'Hospital General, que rebé una casulla de seda,⁷⁸ o l'Hospital Militar, que percebé una alba i un cingol. Alhora, els castells de Bellver, de Sant Carles i de Cabrera varen obtenir nombrosos béns.⁷⁹

L'entrega dels objectes, els vasos sagrats i els ornaments de l'extint Col·legi de Sant Ignasi va anar a càrrec de l'escrivà de la comissió destinat a Pollença, Pere Fullana. La seva tasca va consistir, sobretot, en a expedir els rebuts, que havien de ser signats pels beneficiaris del repartiment abans del lliurament dels béns. De fet, va haver-hi una gran preocupació per part del bisbe i de les altres autoritats per aquesta qüestió i diverses vegades s'ordenà la signatura d'aquests justificants d'entrega. La distribució dels béns eclesiàstics començà el 14 de febrer de 1772, data en què es troben els primers rebuts,⁸⁰ i es perllongà durant dues setmanes, fins al 28 de febrer, quan se signà el darrer justificant per part d'Antoni Coch, apoderat de la parròquia de Selva.⁸¹

Tot i les dues llistes elaborades, Francisco Garrido de la Vega indicà que hi havia alguns béns que no havien estat inclosos en el repartiment, sobretot casulles i altres teixits en mal estat i objectes que cap església necessitava. El bisbe indicà que tots aquests béns serien entregats en una distribució posterior.⁸² Malgrat tot, no es realitzà un repartiment tan detallat com els anteriors. En una carta del 2 de març de 1772, el bisbe Garrido de la Vega proposà que totes les casulles que necessitessin ser arreglades, a més d'alguns objectes de plata de poc valor, fossin lliurats al prevere Miquel Gacies, fiscal de la cúria eclesiàstica, per a la seva

78. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 62v.

79. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 71r-v.

80. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 64.

81. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 66.

82. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 63-65.

reparació. Seguidament, tots els sobrepellissos serien donats al seminari de Sant Pere, mentre que la resta d'objectes, incloent-hi els mobles, serien entregats a la seva parròquia corresponent, això és, els del Col·legi de Montis-ion a Santa Eulàlia, els del Col·legi de Sant Martí a Santa Creu, i els del Col·legi de Sant Ignasi a la parròquia de Pollença. Així mateix, el bisbe proposà també que Miquel Gacies custodiés tots els béns ja distribuïts que encara no s'haguessin anat a recollir per part dels beneficiaris pertinents.⁸³ Sembla que la causa d'aquest retard era la proximitat de la Quaresma.⁸⁴ Més beneficiades foren les parròquies de la Part Forana que reberen béns en aquest segon repartiment. Fou el cas de les esglésies de Sant Jordi i de Son Jordà i de les parròquies d'Algaida, Muro, Santa Margalida, Sineu i Son Servera.⁸⁵ A més de les esglésies parroquials, alguns altres oratoris es varen veure beneficiats també del repartiment. Així, l'església de les Nines Òrfenes rebé quatre casulles, dos corporals, dos amits i dues tovalloles d'altar, mentre que l'església de la Universitat fou beneficiada amb dos roquets d'escolà.⁸⁶

Cal tornar, aleshores, a l'edifici del Col·legi de Sant Ignasi de Pollença, que, com ja s'ha dit, va ser entregat als pares caputxins després de l'ensorrament dels seu convent de Palma. L'església havia quedat suficientment abastida, ja que les ordres eren que es repartissin tots els béns i ornaments que haguessin sobrat després del seu adequat proveïment adequat. Malgrat tot, el 27 d'abril de 1772, el marquès d'Alòs acordà cedir també als caputxins els bancs, els confessionaris i els altres mobles de la sagristia de l'extint col·legi.⁸⁷ Aquesta decisió, proposada pel bisbe, no era ben vista per la parròquia de Pollença, que hauria estat

83. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 69r-v.

84. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 70v.

85. Abans de les dues casulles de Pollença, hi apareixen dos objectes de plata. No se n'indica la procedència, però és possible que també provenguin del Col·legi de Sant Ignasi. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 79v-81.

86. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 81v-82.

87. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 86.

la beneficiària dels mobles. Però Garrido de la Vega indicà que l'únic objectiu de lliurar els mobles a la parròquia era «dexar enteramente desocupada la Yglesia de los Expulsos», però que, com que hi havia una comunitat religiosa que l'ocupava, considerava just que se li deixessin els mobles, més quant la parròquia havia estat beneficiària de tants de béns com els que figuraven als inventaris.⁸⁸

La confecció de la llista va ser més o menys ràpida, ja que el 25 de juny del mateix any l'enviava al marquès d'Alòs després d'haver consultat els diferents llibres i papers custodiats al Col·legi de Montis-ion de Palma. En total, Bisquerra trobà sis fundacions: la de Joan Baptista Martorell per sis misses anuals celebrades els dies dels misteris de la Mare de Déu a dos quarts de dotze del matí (15 sous), fundació realitzada per deixa pia de Francesca Martorell; la de Pere Llobera «Toro» per la quarta domínica del mes de gener (fundació testamentària de Joana Anna Martorell «de l'Hort») i una missa i una llàntia a la capella de la Concepció (6 lliures, 2 sous i 6 diners);⁸⁹ la dels manacorins Antoni Gil i Joan Puigrós «Metge» per la quarta domínica de febrer, fundada testamentàriament per Antoni Aloy (3 lliures);⁹⁰ la deixa pia d'Antoni March i Bonmacip, pagada per Joan Cerdà «del Ponterró», per la quarta domínica del mes de juny, la domínica immediatament posterior a l'octava del Corpus Christi, i set misses resades el dia del Sagrat Cor de

88. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 87r-v.

89. A part, Pere Llobera i els seus hereus, residents a Pollença, abonaven un cens a la sagristia del Col·legi de Sant Ignasi de 10 lliures i 4 sous al fur del 5 %. Després de l'expulsió dels jesuïtes, continuà pagant el cens al prior de la parròquia fins, com a mínim, el 1775. ARM, Clergat, ms. 456, *Cabreo Manual de los Censales en dinero, que à varios fueros percibía el Colegio de San Ignacio de la Compañía de Jesús de la Villa de Pollenza: Reducidos al fuero de 3 por 100 en virtud de el Real Decreto publicado en Mallorca día 11 de Agosto de 1750*, ff. 137v-138.

90. Antoni Gil aportava 2 lliures i 8 sous, mentre que Joan Puigrós «Metge» aportava els dotze 12 sous restants. ARM, Clergat, ms. 2492, *Llibre de deposit dels censals quitats a le Obre pia del Magnifich Pera Juan Bosch en la Parrochia de Pollença. Libre de Actes de la Parrochia de Pollenza desde 1743 fins en 1792*, f. 664v.

Jesús, a més d'una missa solemne el mateix dia (6 lliures i 3 sous),⁹¹ i la del manacorí Mateu Cabrer «Batllet»⁹² per vint misses disposades per Caterina Martorell «de l'Hort» (3 lliures).⁹³ En total, per tant, els pares jesuïtes del Col·legi de Sant Ignasi rebien anualment 22 lliures i 6 diners.⁹⁴

Un dels principals problemes en aquest respecte fou que, després de l'expulsió dels jesuïtes, les misses i els sufragis no pogueren ser celebrats a l'església del Col·legi de Sant Ignasi, perquè estava tancada. Per tant, es va optar per demanar al bisbe que designés parròquies per poder-hi celebrar els sufragis endarrerits, corresponents als anys 1767 i 1768. En la seva carta del 28 de març de 1769 dirigida al vicepriprior de la parròquia de Pollença, Pere Costa, el bisbe ordenà que les misses s'oficiessin al temple parroquial de la vila. La celebració dels sufragis fou executada immediatament, com consta en un certificat signat el 13 de juliol de 1769 pel mateix vicepriprior, Pere Costa, i per Josep Cànaves, arxiver parroquial.⁹⁵ Així mateix, i obeint igualment una disposició del bisbe, la

91. Tot i això, només se celebraven les dues dominiques i una missa. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n.7, *Expediente sobre destino...*, f. 12. A part, Joan i Bartomeu Cerdà abonaven a la sagristia del Col·legi de Sant Ignasi un cens de 12 lliures i 3 sous (inicialment eren 6 lliures i 3 sous, però el 1759 es carregaren 6 lliures més) al fur del 3% sobre la finca de El Pontarró, ubicada devora la de Son Brull. Des del 1767, l'abonà Maria Mayol, vídua de Joan, i, des del 1770, diverses persones (el doctor Mateu Vila, Bartomeu Cerdà i Mayol, i Antoni Bennàsser). El cens es pagà, com a mínim, fins al 1777. ARM, Clergat, ms. 456, *Cabreo Manual de los Censales*, ff. 138v-139.

92. Mateu Cabrer també abonava un cens de 5 lliures, reduïdes després a 3, a la sagristia del Col·legi de Sant Ignasi. Aquest cens, el pagava en qualitat d'hereu del seu oncle Martí Cabrer «Batllet» i passà després al sastre Mateu Cabrer i Olalla. Es va pagar, com a mínim, fins al 1772. ARM, Clergat, ms. 456, *Cabreo Manual de los Censales*, ff. 35v-36.

93. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n.7, *Expediente sobre destino*, ff. 10v-12.

94. Hi havia també una deixa pia feta pel doctor Gabriel Nadal, abonada pels hereus d'Antònia Soler, que disposava una missa el dijous llarder, per la qual els jesuïtes haurien de rebre 3 lliures més. Però hi havia un litigi sobre el cens i no es cobrava des del 1742, per la qual cosa Antoni Bisquerra optà per no anotar-ne la quantitat. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n.7, *Expediente sobre destino*, f. 12f-v.

95. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 24-25.

parròquia de Pollença celebrà també els sufragis corresponents entre els mesos de juliol de 1769 i abril de 1770, com certificà el nou viceprior de Pollença, Gabriel Domingo, en un document del 17 de setembre de 1770. L'únic sufragi que no es complí aquell any fou el de les vint misses disposades per Caterina Martorell i fundades per Mateu Cabrer.⁹⁶

Malgrat l'inici del compliment de les deixes pies a l'església parroquial, la cessió dels censos que les finançaven no es va realitzar fins al 6 de març de 1787. Aquest dia, els diputats de pies memòries, això és el canonge magistral Antoni Nicolau Lobo per part del bisbe i el doctor en ambdós drets Leonardo Oliver i d'Oliver per part del rei, entregaren els censos de les deixes pies del Col·legi de Sant Ignasi al prevere Pere Joan Cifre, beneficiat a la parròquia de Pollença i revestit de poders per rebre'ls interinament.⁹⁷

La celebració de les misses a la parròquia perdurà durant tot el temps en què l'església del col·legi estigué tancada. Quan es féu entrega de l'edifici a l'Ajuntament de Pollença per a l'erecció de l'hospital, s'acordà la cessió de totes les pies memòries al mateix hospital, ja que la pragmàtica reial ordenava que fossin celebrades pel capellà o rector de la institució, que seria nomenat pel monarca. L'únic dubte fou si la celebració de les quartes dominiques també li havia de ser traspassada o si havia de continuar a la parròquia, de manera que s'optà per consultar-ho al Consell Reial.⁹⁸

D'altra banda, Antoni Bisquerra informà que no s'havia trobat la fundació particular de cap festa dedicada a la confirmació de la Companyia de Jesús,⁹⁹ com havia temut el rei, de manera que no seria necessari procedir a la seva substitució per festes ordinàries diocesanes. Tampoc no hi havia cap patronat.¹⁰⁰

96. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 27-28.

97. El poder li va ser concedit pel prevere Pere Francesc Cifre, arxiver, el 5 de març de 1787. ARM, Clergat, ms. 2492. *Llibre de deposit dels censals*, f. 666r-v.

98. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, [1777. *San Ignacio de Pollensa*], s.f.

99. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 10.

100. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 37.

A més de la celebració dels sufragis fundats per particulars, els pares jesuïtes del Col·legi de Sant Ignasi havien de complir una sèrie d'obligacions derivades de l'herència del seu fundador, el pare Hug de Berard. En primer lloc, havien de repartir anualment, el dia de fidels difunts, una quartera de pa entre els pobres. Aquest repartiment s'havia de dur a terme al sepulcre d'Àlvar Nuniç, custodiat al convent de Sant Domènec de Palma. Cal tenir en compte que aquesta obligació provenia del fet que el pare Hug de Berard també havia estat el beneficiari de l'herència d'Àlvar Nuniç, de manera que l'obligació d'aquest repartiment, establerta per aquest en el seu testament del 3 de maig de 1590, havia passat al pare Hug de Berard i, posteriorment, als jesuïtes de Sant Ignasi, com a beneficiaris de l'herència del seu fundador.¹⁰¹ Així mateix, Hug de Berard també havia estat beneficiari de l'herència de Pere Nuniç de Sant Joan, de manera que traspassà als jesuïtes de Pollença l'obligatorietat de vestir anualment dos pobres de la parròquia de Sant Jaume de Palma, disposada per aquest en el seu testament del 6 d'agost de 1594. A tal efecte, els jesuïtes de Sant Ignasi pagaven cada any al rector d'aquesta parròquia 19 lliures.¹⁰²

Quant a les congregacions, cal recordar que la Reial Cèdula de Carles III del 14 d'agost de 1768 les considerava clausurades, però que, així i tot, volia saber si n'existien per disposar-ne el seu destí.¹⁰³ Malgrat tot, l'escrivà Pere Fullana informà, després d'haver vist els llibres de l'arxiu de Sant Ignasi, que no existia ni havia existit mai cap congregació religiosa al col·legi pollencí.¹⁰⁴

Conclusions

L'expulsió dels jesuïtes dels territoris de Carles III el 1767 va suposar l'abandonament dels edificis que havien ocupat els religiosos de la Com-

101. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 31v-32.

102. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 32r-v.

103. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, ff. 4v-5.

104. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, n. 7, *Expediente sobre destino*, f. 35.

panyia de Jesús. En el cas de Mallorca, eren els tres col·legis existents a l'illa: Monti-sion, Sant Martí i Sant Ignasi. Malgrat tot, la voluntat del monarca no va ser deixar aquests edificis sense un ús concret, sinó que va cercar que els béns immobles de l'extinta companyia revertissin en la ciutat i el regne. A tal efecte, sol·licità tant a les institucions civils (concretament al capità general, president de la Comissió per a l'Ocupació de les Temporalitats de la Companyia de Jesús) com a les eclesiàstiques (el bisbe de Mallorca) que proposessin els nous usos als quals es podrien destinar els edificis.

Resulta interessant comparar com fou el procediment al Col·legi de Sant Ignasi, i com es procedí al Col·legi de Monti-sion de Palma. Un dels primers elements que es pot destacar és que les ordres sobre el seu destí foren emeses el mateix dia, el 22 d'agost de 1769, i que els seus nous usos havien de ser públics: el Col·legi de Monti-sion va esdevenir la nova seu de la Universitat Lul·liana, i el Col·legi de Sant Ignasi havia de ser convertit en hospital. Cal recordar que Carles III ja havia previst en les seves disposicions que els edificis de l'extinta Companyia de Jesús revertissin en el bé públic.¹⁰⁵ Malgrat tot, el compliment de l'ordre no fou igual: el 23 d'octubre de 1769, el marquès d'Alòs disposà que es complissin les resolucions referents al Col·legi de Monti-sion; no féu el mateix per al de Sant Martí fins al 5 de maig de 1770. Aquest fet es traduí en una major rapidesa en l'ocupació de l'edifici del Col·legi de Monti-sion, que va ser entregat a la Universitat Lul·liana el dia 11 de novembre de 1769, mentre que l'hospital pollencí no va ser dotat fins al 1774 i no s'erigí fins a l'any següent. Cal tenir en compte, però, que el trasllat de la Universitat Lul·liana resultava més senzill que no l'erecció d'un nou hospital, ja que no suposava una gran despesa a les arques municipals, com sí que succeí a l'Ajuntament de Pollença, que hagué d'informar de les penúries econòmiques per les quals passava. Aquesta manca de recursos, juntament amb l'efímera ocupació de l'edifici per part dels caputxins, explicaria el retard en l'obediència de les ordres reials.

105. MARTÍNEZ TORNERO, *Carlos III y los bienes de los jesuitas*, p. 103.

D'altra banda, s'ha de destacar que els béns dels tres col·legis jesuïtes de Mallorca varen ser tractats com una unitat. Així doncs, no s'elaboraren tres llistes, cadascuna de les quals fent referència a un dels edificis, sinó que se n'elaborà només una que els incloïa tots. A més, els repartiments dels béns establerts pel bisbe de Mallorca es basaren en aquesta llista única, de manera que, tot i indicar-s'hi la procedència de cada bé, els objectes que havien pertangut a qualsevol dels col·legis jesuïtes foren repartits i entregats el mateix dia. Cal indicar que la parròquia de Pollença rebé la major part dels objectes, cosa lògica, tenint en compte que era la parròquia on es trobava ubicat el Col·legi de Sant Ignasi. Així mateix, després del repartiment, aquells que necessitaven una reparació o que eren d'escàs valor es lliuraren a Miquel Gacies, independentment del seu origen. També els llibres de la biblioteca que hi havia al Col·legi de Sant Martí varen ser traslladats al Col·legi de Montis-ion, on s'integraren en el fons de la biblioteca pública.

De la mateixa manera que s'ha pogut documentar per al Col·legi de Montis-ion,¹⁰⁶ tant Pere Fullana com Antoni Bisquerra hagueren de dur a terme una ingent tasca arxivística amb l'objectiu de determinar les deixes pies i l'existència de congregacions, patronats o festes de celebració de la confirmació de la Companyia de Jesús. A diferència del col·legi de Palma, on es trobaren dues congregacions que funcionaven i un patronat, el Col·legi de Sant Ignasi de Pollença no comptava ni amb congregacions ni amb patronats, de manera que la tasca arxivística es limità a documentar els censos que corresponien a la sagristia i al col·legi,¹⁰⁷ i els que permetien el finançament de les misses i altres deixes pies que s'hi haguessin pogut fundar. Però també és cert que, des de Ma-

106. CASSANYES ROIG, «El col·legi de Montis-ion», p. 199.

107. Segons el capbreu format després de l'expulsió dels jesuïtes, el col·legi pollencí rebia un total de 264 lliures, 3 sous i 10 diners en cent onze partides de censos. D'aquest total, 25 lliures, 9 sous i 6 diners corresponien a la sagristia, mentre que el col·legi era beneficiari de la resta: 238 lliures, 15 sous i 4 diners. Els censos es cobraven en finques de diversos termes de l'illa. ARM, Clergat, ms. 456, *Cabreo Manual de los Censales*, s.f. Per conèixer l'evolució de les diverses finques i cases que

drid, hi hagué una vertadera preocupació per conèixer la situació real dels censos que cobrava el Col·legi de Sant Ignasi, i per com varen ser gestionats per la comissió encarregada de la seva ocupació. Aquest fet es demostra en els nombrosos requeriments sobre aquest tema enviats des del Consell Reial, fins i tot vint anys després de l'expulsió dels pares de la Companyia de Jesús.¹⁰⁸ Tot plegat ha permès conèixer d'una manera bastant acurada el destí dels col·legis jesuïtes a Mallorca i, en aquest cas, del col·legi pollencí.

pertanyien al Col·legi de Sant Ignasi, vegeu ARM, Clergat, ms. 459, *Índice de los papeles*.

108. AHUIB, Jesuïtes, lligall 116, *Certificación relacionada 8 i 29 que manifiesta el estado de la Administración de las rentas en la Sacristía que fue del Collegio que se llamó de San Ignacio de la villa de Pollensa [1787]*, s.f.